Yayın Geliş Tarihi: 01.04.2025
Yayına Kabul Tarihi: 07.09.2025
Online Yayın Tarihi: 15.03.2026
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1668985

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 28, Sayı: 1, Yıl: 2026, Sayfa: 199-225
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

RUH SAĞLIĞI SOSYOLOJİSİNİN KURAMSAL GELİŞİMİ

Ali Eren DEMİR[*]

Öz[1]

Bu çalışma, ruh sağlığı sosyolojisindeki paradigmatik dönüşümü bütünlüklü biçimde çözümleyerek, Talcott Parsons'ın işlevselci "hasta rolü" kavramından sosyal inşacı, eleştirel, feminist, postkolonyal ve post-modern yönelimlere uzanan kuramsal evrimi sistematik olarak haritalandırmaktadır. Uluslararası literatür taraması, alanın kuramsal çeşitliliği, ampirik birikimini; özellikle deneyim, kurum, politika ve piyasa dinamiklerini birlikte ele alan çalışmaları görünür kılmaktadır. Buna karşılık, DergiPark ve YÖK Tez veri tabanlarında yürütülen sistematik tarama, Türkiye'deki sosyoloji yazınında alanın parçalı, sınırlı ve kurumsallaşma eşiğinde olduğunu göstermektedir. Bulgular, ruh sağlığı sosyolojisinin yalnızca bir akademik alt-disiplin değil, sosyal ve epistemik adalet mücadelesinin bileşeni olduğunu; bilgi üretiminde hastalar, yakınları ve sağlık profesyonelleri lehine katılımcı ve refleksif yöntemlerin önemini vurgulamaktadır. Çalışma, Türkiye bağlamında sağlık hizmetlerinin piyasalaşması, sınıf-cinsiyet-mekân kesişimleri ve bakım mimarisi gibi eksenlerde çok yöntemli araştırma gündemi önermektedir. Sonuç olarak, küresel kuramsal tartışmalara eleştirel katkı sunan; yerel ihtiyaçlara duyarlı, etik ve veri altyapısıyla desteklenen bir ruh sağlığı sosyolojisinin geliştirilmesi stratejik bir gereklilik olarak ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Ruh Sağlığı Sosyolojisi, Toplumsal Faktörler, Sosyal Eşitsizlikler, Damgalanma.*

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 7. Sürüm):

Demir, A.E. (2026), Ruh Sağlığı Sosyolojisinin Kuramsal Gelişimi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28* (1), 199-225.

[*] Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0003-3812-3519, alierendemir@harran.edu.tr

[1]Etik kurul onayı gerekmemektedir.

THE THEORETICAL DEVELOPMENT OF THE SOCIOLOGY OF MENTAL HEALTH

Abstract

This study offers a comprehensive analysis of the recent paradigmatic reorientation in the sociology of mental health, tracing the field's trajectory from Talcott Parsons's functionalist formulation of the "sick role" to social constructionist, critical, feminist, postcolonial, and post-modern approaches that foreground power, embodiment, and institutional design. It systematically maps this theoretical evolution alongside an international research corpus that combines conceptual innovation with rigorous empirical inquiry, particularly where experience, organizational practice, policy regimes, and market dynamics are examined in tandem. A parallel systematic search of DergiPark and YÖK Tez indicates that, within Turkish sociology, the subfield remains fragmented and under-institutionalized despite clear research needs and opportunities. The analysis argues that the sociology of mental health is not merely an academic specialization but a component of social and epistemic justice, requiring participatory and reflexive methodologies that redistribute authority to knowledge production among service users, families, and frontline workers. Building on this premise, the study outlines a multi-method research agenda attentive to welfare-state configurations, the marketization of healthcare, intersections of class, gender, and space, and the institutional architecture of care. It concludes that developing an ethically grounded, data-enabled, and locally situated yet globally conversant sociology of mental health is strategically imperative for Turkey.

Keywords: *Sociology of Mental Health, Social Factors, Social Inequalities, Stigmatization.*

GİRİŞ

Ruh sağlığı sosyolojisi, ruh sağlığını yalnızca bireysel patolojiler olarak değil, toplumsal yapılar, kültürel normlar ve güç ilişkilerinin karmaşık etkileşimleri içinde şekillenen toplumsal olgular olarak inceleyen disiplinler arası bir alandır (Rogers & Pilgrim, 2021). Bu alan, geleneksel tıbbi modelin biyolojik indirgemecilik eğilimlerine karşı eleştirel bir duruş sergileyerek, ruh sağlığının toplumsal inşa süreçlerini, damgalama mekanizmalarını, sosyal kontrol işlevlerini ve kültürel anlam sistemlerini analiz eder. Ruh sağlığı sosyolojisi, ne sadece bireysel semptomların epidemiyolojik dağılımını haritalayan pozitivist bir bilim dalıdır ne de ruh sağlığının toplumsal belirlenimlerini göz ardı eden psikolojik yaklaşımların uzantısıdır; aksine, makro-sosyal yapılar ile mikro-düzeydeki bireysel deneyimler arasındaki diyalektik ilişkileri çözümlemeye eleştirel bir perspektife sahip alt bir alandır (Demir, 2024). Bu disiplin, sosyal sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite, yaş ve coğrafi konum gibi boyutlarının ruh sağlığı üzerindeki farklılaştırıcı etkilerini incelerken, aynı zamanda ruh sağlığı hizmetlerinin organizasyonu, profesyonel iktidar ilişkileri, tedavi modalitelerinin ideolojik temelleri ve alternatif iyileşme paradigmalarının toplumsal potansiyellerini de sorgular. Ruh sağlığı sosyolojisi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren köklü paradigmatik dönüşümler yaşayarak, bireysel patoloji odaklı yaklaşımlardan toplumsal inşa ve eleştirel perspektiflere

doğru gelişmiştir. Bu açıdan ruh sağlığı sosyolojisi, hem mevcut toplumsal düzenin ruh sağlığı üzerindeki hegemonik etkilerini açığa çıkaran analitik bir araç hem de daha adil, kapsayıcı ve insana dayalı ruh sağlığı yaklaşımlarının geliştirilmesine katkıda bulunan dönüştürücü bir alan olarak işlev görür.

Çalışma ruh sağlığı sosyolojisine dair kuramsal yaklaşımların yaşadığı değişim-dönüşümü, Parsons'ın (2022) "hasta rolü" kavramından başlayarak, Michel Foucault'nun (2019) iktidar analizleri ve günümüzde neoliberal dönemin metalaştırma süreçlerine kadar uzanan altmış yıllık kuramsal gelişimi kapsamlı şekilde incelemektedir. Bu paradigmatik dönüşüm sürecinde, ruh sağlığı sosyolojisi pozitivist ve işlevselci yaklaşımlardan sosyal inşacı perspektiflere, oradan post-modern ve eleştirel yaklaşımlara doğru köklü bir evrim yaşamıştır. Foucault'nun (2020), psikiyatrinin disipline edici işlevlerini ortaya koyarken, Goffman'ın (2014, 2015) mikro-sosyolojik analizleri damgalama süreçlerini ve total kurumların bireysel kimlikler üzerindeki dönüştürücü etkilerini göstermiştir. Szasz'ın (1974) anti-psikiyatri eleştirileri ise akıl hastalığı kavramının bilimsel bir gerçeklik değil, toplumsal kontrol aracı olduğunu savunarak radikal bir perspektif sunmuştur. Bu çalışma, eleştirel-kavramsal bir literatür incelemesi olarak tasarlanmıştır.

Neoliberal dönemde yaşanan metalaştırma süreçleri, ruh sağlığının bir insan hakkı ve kamusal hizmet olarak görülmesinden piyasa mantığına tabi bir meta haline getirilmesine doğru köklü bir dönüşüm yaratmıştır. Illouz ve Cabanas'ın (2023) analiz ettiği "mutluluk", pozitif psikolojinin neoliberal ideoloji ile nasıl iç içe geçtiğini gösterirken, Fisher'ın (2024) "kapitalist gerçekçilik" kavramı bu dönemde yaşanan ruh sağlığı krizinin politik boyutlarını açıklamaktadır. Han'ın (2019) "yorgunluk toplumu" analizi ise neoliberal öznelliğin psikolojik etkilerini derinlemesine inceleyerek, performans toplumunun bireyler üzerindeki tahribatını ortaya koymaktadır. Güncel tartışmalar arasında COVID-19 pandemisinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri, iklim krizinin yarattığı yeni travma biçimleri, dijital teknolojilerin sosyal ilişkileri dönüştürme süreci ve yapay zeka algoritmalarının yarattığı yeni güç ilişkileri öne çıkmaktadır (de Miquel vd., 2022). Örneğin Zuboff'un (2021) "gözetim kapitalizmi" analizi ruh sağlığının nasıl bir veri kaynağına dönüştürüldüğünü göstermektedir. Bu hegemonik süreçlere karşı dekolonyal perspektifler, queer teori, yeni materyalist yaklaşımlar ve feminist bakım etiği önemli alternatifler sunmaktadır.

Bu çalışma hem uluslararası hem de Türkiye bağlamındaki akademik kaynakların sistematik taranmasına dayanan eleştirel-kavramsal bir incelemedir. Bu bağlamda Dergi Park, YÖK Tez, Google Scholar, Scopus ve Web of Science veri tabanlarında "ruh sağlığı sosyolojisi", "mental health sociology", "Psychiatry and society", "damgalama", "terapi kültürü", "feminist psikiyatri" gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Tarama sürecinde 1960 sonrası yayınlar dikkate alınmış; yalnızca doğrudan sosyolojik yaklaşım içeren ve kuramsal temellere sahip çalışmalar kapsama alınmıştır. Türkiye örnekleminde ise ruh sağlığı üzerine yapılan

çalışmaların sosyoloji disiplini içindeki konumlanışı incelenmiş, tematik kodlama ile sınıflandırılmıştır.

RUH SAĞLIĞI SOSYOLOJİSİNE BAKIŞ

Bireylerin ruhsal ve duygusal deneyimleri, içinde bulundukları sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamdan önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu temel sosyolojik gerçeklik, ruh sağlığı alanında son altmış yıldır süregelen paradigmatik dönüşümlerin temelini oluşturmaktadır. Ruh sağlığı sosyolojisi, bireysel ruh sağlığı deneyimlerini toplumsal yapılar ve güç ilişkileri bağlamında analiz etmeyi hedeflemektedir. Mills'in (2022) bireysel sorunlar ile kamusal meseleler arasındaki bağlantıyı kurma çağrısı, ruh sağlığı alanında özellikle kritik bir önem taşımaktadır çünkü geleneksel tıbbi model ruh sağlığı sorunlarını bireysel patolojiler olarak görme eğilimindeyken, sosyolojik perspektif bu deneyimlerin toplumsal kökenlerini ve sonuçlarını anlamamızı sağlamaktadır. Bu çalışmanın temel sorunsalı, ruh sağlığının toplumsal olarak nasıl inşa edildiği ve bu inşa sürecinin farklı sosyolojik kuramlar çerçevesinde nasıl kavramlaştırıldığıdır. Bu analiz, ruh sağlığı sosyolojisinin epistemolojik temellerini sorgulayan ve gelecekteki yönelimleri tartışan eleştirel bir değerlendirme sunmaktadır.

Uluslararası literatürde ruh sağlığı sosyolojisi alanında zengin kuramsal tartışmalar ve kapsamlı ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Michel Foucault (2022), Thomas Szasz (1974), Erving Goffman (2015), Thomas Scheff (1990, 2006) gibi öncü düşünürlerin çalışmaları, bu alanın temel paradigmalarını şekillendirmiştir (Rogers & Pilgrim, 2021). Foucault'nun (2022) deliliğin nasıl inşa edildiğini ve modern psikiyatrinin disipline edici işlevler üstlendiğini göstermiştir. Goffman'ın (2015) mikro-sosyolojik analizleri ise damgalama süreçlerini ve total kurumların bireysel kimlikler üzerindeki dönüştürücü etkilerini ortaya koyarak, ruh sağlığı deneyimlerinin gündelik yaşamdaki boyutlarını anlamaya katkıda bulunmuştur. Ancak Türkiye'deki sosyoloji literatüründe ruh sağlığı konusu, sınırlı sayıda çalışma dışında yeterince ele alınmamıştır (Bilir, 2018; Demir, 2024; Güzel & Yanardağ, 2020; Karadağ & Mermer, 2020; Kuzu & Durmaz, 2018). Türkçe akademik literatürde bu alanda yapılan çalışmalar genellikle psikoloji, psikiyatri veya halk sağlığı disiplinleri çerçevesinde kalırken, sosyolojik perspektiflerin sistematik uygulaması henüz gelişme aşamasındadır. Bu durum hem epistemik bir boşluğa hem de Türkiye'deki ruh sağlığı deneyimlerinin sosyolojik analizine olan pratik ihtiyaca işaret etmektedir. Özellikle Türkiye'nin kültürel özellikleri, sosyo-ekonomik yapısı ve sağlık sistem politikaları bağlamında özgün sosyolojik analizlerin geliştirilmesi, bu alandaki uluslararası kuramsal birikimlerin yerel bağlamda yorumlanması ve uygulanması açısından kritik önem taşımaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE VE PARADİGMATİK DÖNÜŞÜMLER

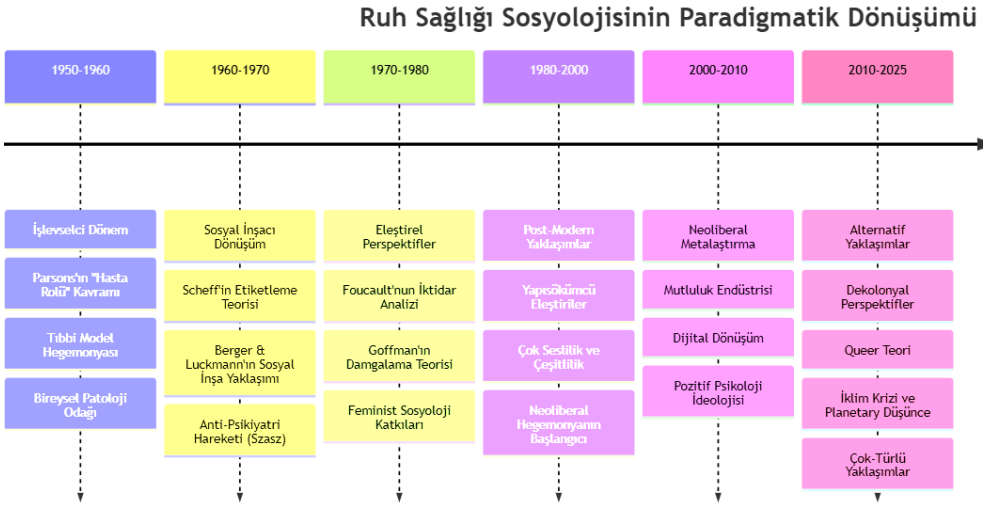
Ruh sağlığı sosyolojisinin kuramsal gelişimi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan paradigmatik dönüşümlerle şekillenmiştir. Bu dönüşüm süreci, Thomas Kuhn'un (2021) "bilimsel devrim" kavramı çerçevesinde değerlendirilebilecek nitelikte köklü değişimler içermektedir. Pozitivist ve işlevselci yaklaşımlardan sosyal inşacı ve post-modern perspektiflere doğru evrimleşen bu süreç, ruh sağlığının toplumsal doğasına dair anlayışımızı temelden dönüştürmüştür. Her paradigmatik dönem, kendine özgü epistemolojik varsayımlar, metodolojik yaklaşımlar ve politik çıkarımlarla karakterize olmakta, ruh sağlığı-hastalığı kavramlarının tanımlanma biçimlerini köklü şekilde etkilemektedir.

Tablo 1: Temel Sosyolojik Kuramların Ruh Sağlığına Katkıları

Kuramcı	Temel Kavram	Katkı	Eleştirdiği Yaklaşım
Parsons	Hasta Rolü	Ruh sağlığını sosyal rol olarak kavramsallaştırır	Bireysel patolojiyi ihmal etmez, ancak toplumsal faktörleri sınırlı görür
Scheff	Etiketleme	Ruh hastalığını toplumsal inşa olarak yorumlar	Tıbbi nesnellik
Foucault	İktidar-Bilgi, Biyopolitika	Psikiyatrinin disiplin mekanizması olduğunu savunur	Psikiyatrinin tarafsızlığı
Goffman	Damgalama, Total Kurum	Kurumların birey üzerindeki kimlik dönüştürücü etkisini analiz eder	Psikiyatrik kurumların nötr doğası
Illouz	Terapi Kültürü, Duygusal Kapitalizm	Neoliberalizmin duygu rejimlerini yeniden inşa ettiğini savunur	Bireyci terapi anlayışları

Tablo 1'de görüldüğü üzere, her kuramcı ruh sağlığına farklı bir perspektiften yaklaşmış ve önceki yaklaşımları eleştirerek yeni kavramsal araçlar geliştirmiştir. İşlevselci gelenek ve Parsons'ın (2022) "hasta rolü" kavramı, ruh sağlığı sosyolojisinin erken dönem teorik temellerini oluşturmaktadır. Parsons'ın (2022) yaklaşımına göre, hastalık toplumsal düzenin bir sapması olarak görülmekte ve hasta bireylerin belirli rol beklentilerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu rol beklentileri şunları içermektedir: hasta birey tedavi olma sorumluluğunu üstlenmeli, profesyonel yardım aramalı, normal toplumsal rollerine dönmek için çaba göstermeli ve geçici olarak normal sorumluluklarından muaf tutulmalıdır (Parsons, 2022). İşlevselci paradigma, ruh sağlığı sorunlarını bireysel patolojiler olarak görmekte ve toplumsal faktörleri ikincil önemde değerlendirmektedir. Bu perspektifin temel sorunu, "normallik" kavramını ve mevcut toplumsal düzeni sorgulamaktan kaçınmasıdır. Uluslararası literatürde bu yaklaşım kapsamlı eleştirilere uğrarken, Türkiye sosyolojisinde işlevselci ruh sağlığı anlayışlarının eleştirel analizi henüz yeterince gelişmemiştir.

Şekil 1: Ruh Sağlığı Sosyolojisi Dönüşüm

Thomas Scheff'in (1990) teorisi, işlevselci yaklaşıma getirilen ilk ciddi eleştiriyi oluşturmuş ve ruh sağlığı sosyolojisinde sosyal inşacı perspektiflerin gelişimine öncülük etmiştir. Scheff (1990), ruh hastalığının doğuştan gelen bir özellik olmadığını, aksine toplumsal tepkilerin ve etiketleme süreçlerinin bir ürünü olduğunu savunmuştur. Bu teoriye göre, birincil sapma davranışları toplumsal tepkiler yoluyla ikincil sapmaya dönüşmekte ve birey "ruh hastası" kimliğini içselleştirmektedir. Etiketleme sürecinde toplumsal güç ilişkileri kritik rol oynamakta, hangi davranışların "normal" veya "patolojik" olarak tanımlanacağı baskın grupların değer yargıları tarafından belirlenmektedir. Bu yaklaşım, ruh sağlığı tanılarının objektif gerçeklikler değil, sosyal inşalar olduğunu göstererek sonraki eleştirel yaklaşımlara zemin hazırlamıştır. Berger ve Luckmann'ın (2018) "gerçekliğin sosyal inşası" yaklaşımı, bu paradigmatik dönüşümün teorik temellerini güçlendirmiş ve ruh sağlığı-hastalığı kavramlarının kültürel ve tarihsel olarak değişken olduğunu ortaya koymuştur.

Foucault'nun "Deliliğin Tarihi" (2020) eseri, ruh sağlığı, tarih, söylem ve toplum konusunda önemli bir dönüşüm yaratmıştır. Foucault (2020), delilik kavramının tarihsel olarak nasıl inşa edildiğini ve bu süreçte iktidar-bilgi ilişkilerinin nasıl işlediğini genealojik bir yaklaşımla analiz etmiştir. Foucault'ya (2020, s. 23) göre modern psikiyatri, Aydınlanma döneminden itibaren gelişen bir disiplin kurumu olarak, disipline edici işlevler üstlenmiştir. "Akıl" ve "delilik" karşıtlığı, modern toplumun ürettiği bir iktidar stratejisidir ve bu karşıtlık aracılığıyla toplumsal kontrol sağlanmaktadır (Foucault, 2020). Foucault'nun (2024) biyopolitika analizi, çağdaş ruh sağlığı yönetim biçimlerini anlamak için kritik önem taşımaktadır. Özellikle risk değerlendirme algoritmaları, prediktif analitik ve erken müdahale programları, Foucault'nun (2024) biyopolitik kontrol biçimlerinin dijital çağdaki tezahürleridir. Uluslararası ruh sağlığı sosyolojisi literatüründe

Foucault'nun analizleri kapsamlı şekilde geliştirilirken, Türkiye'de bu yaklaşımların ruh sağlığı alanına uygulanması henüz başlangıç aşamasındadır.

Thomas Szasz'ın *"Akıl Hastalığı Efsanesi"* (1974, s. 517) çalışması, psikiyatriye yönelik en radikal eleştiriyi sunmuş ve anti-psikiyatri hareketinin teorik temellerini atmıştır. Szasz (1974), akıl hastalığı kavramının bilimsel bir gerçeklik değil, toplumsal kontrol aracı olduğunu savunmuştur. Bu yaklaşıma göre, psikiyatri ahlaki ve siyasi problemleri tıbbi terimlerle maskeleyerek, toplumsal düzeni koruma işlevi görmektedir (Szasz, 1974). Szasz'ın (1974) analizi, ruh sağlığı alanındaki tıbbi otoriteyi sorgulamış ve alternatif yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır. Anti-psikiyatri hareketi, ruh sağlığı hizmetlerinin yeniden organize edilmesi için pratik alternatifler önermiştir. Türkiye'de anti-psikiyatri yaklaşımlarının tartışılması ise oldukça sınırlı kalmış, bu radikal eleştirinin yerel bağlamdaki potansiyel katkıları henüz keşfedilmemiştir.

Goffman'ın "Tımarhaneler" (2015) ve "Damga" (2014) çalışmaları, ruh sağlığı kurumlarının sosyal işlevlerini mikro-sosyolojik bir perspektifle analiz etmiş ve bu alandaki fenomenolojik yaklaşımların gelişimine öncülük etmiştir. Goffman'ın "total kurum" kavramı, psikiyatri hastanelerinin bireylerin kimliklerini sistematik olarak dönüştüren mekanizmalar olduğunu göstermiştir (Goffman, 2015). Bu kurumlar, bireylerin önceki kimliklerini "soyarak" yeni hastane kimliğini inşa eden ritüellerle işlemektedir. Damgalama teorisi ise ruh sağlığı tanılarının bireylerin sosyal kimliklerini nasıl dönüştürdüğünü ve toplumsal dışlanmaya yol açtığını ortaya koymuştur (Goffman, 2014). Goffman'ın analizi, gündelik yaşamda ruh sağlığı deneyimlerinin nasıl anlamlandırıldığını ve yönetildiğini anlamamızı derinleştirmiş, stigma ve sosyal kimlik arasındaki karmaşık ilişkileri aydınlatmıştır.

Feminist sosyoloji, ruh sağlığı alanında toplumsal cinsiyet dinamiklerini analiz ederek önemli paradigmatik katkılar sağlamıştır. Phyllis Chesler'in "Kadınlar ve Delilik" (2005) çalışması, psikiyatrinin ataerkil bir kurum olduğunu, kadınların "histeri" tanısıyla nasıl kontrol altına alındığını göstermiştir. Bu analiz, ruh sağlığı tanılarının toplumsal cinsiyet önyargıları taşıdığını ve kadınların deneyimlerini sistematik olarak patolojikleştirdiğini ortaya koymuştur. Elaine Showalter'ın (1987) çalışmaları, kadın "deliliği"nin kültürel temsillerini analiz ederek, bu temsillerin toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini nasıl pekiştirdiğini göstermiştir. Feminist yaklaşım, kesişimsel bir perspektif geliştirerek, toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve diğer kimlik kategorilerinin ruh sağlığı deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini anlamaya katkıda bulunmuştur (Butler, 2019; Collins, 2023). Uluslararası literatürde feminist ruh sağlığı analizleri zengin bir birikim oluştururken, Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve ruh sağlığı ilişkisinin sosyolojik analizi henüz yeterince gelişmemiştir (Ünübol vd., 2019).

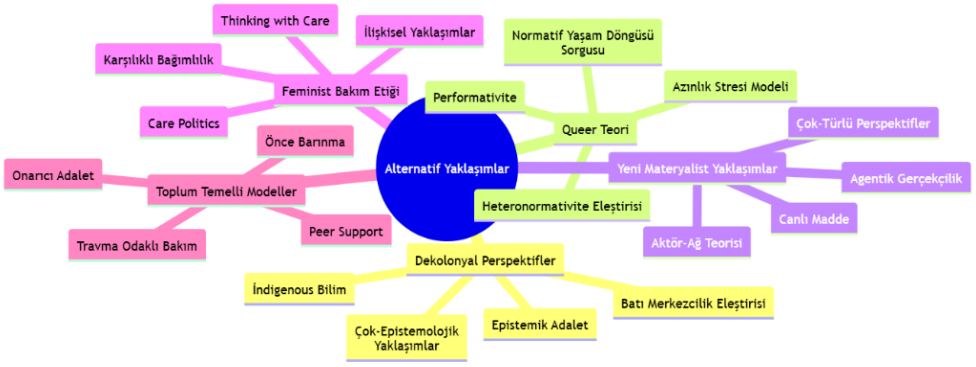
Ruh sağlığı sosyolojisinin kuramsal gelişim süreci, köklü dönüşümlerin kapsamlı bir panoramasını sunmaktadır. Parsons'ın işlevselci "hasta rolü" kavramından başlayarak Scheff'in etiketleme teorisine, Foucault'nun genealojik analizlerinden Szasz'ın (1974) anti-psikiyatri eleştirilerine, Goffman'ın mikro-

sosyolojik perspektifinden feminist yaklaşımların interseksiyonel analizlerine uzanan bu kuramsal yolculuk, ruh sağlığı ve hastalığı fenomenlerinin toplumsal inşa süreçlerinin ne denli karmaşık ve çok katmanlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu paradigmatik dönüşüm, ruh sağlığı alanındaki hegemonik söylemlerin, kurumsal pratiklerin ve güç ilişkilerinin sistematik olarak sorgulanması anlamına gelmektedir. Her kuramsal yaklaşım, kendinden önceki paradigmaları eleştirerek yeni analitik araçlar geliştirmiş, ruh sağlığının toplumsal boyutlarını farklı açılardan aydınlatmıştır. İşlevselci yaklaşımların "normallik" kavramını, sosyal inşacı teorilerin ortaya çıkışını tetiklemiş; sosyal inşacı yaklaşımların toplumsal tepkilere odaklanması, post-yapısalcı analizlerin iktidar-bilgi ilişkilerini merkeze alan perspektiflerinin gelişimine zemin hazırlamış; eleştirel yaklaşımların makro-yapısal analizleri ise mikro-sosyolojik ve fenomenolojik perspektiflerin gündelik yaşam deneyimlerine odaklanan tamamlayıcı katkılarıyla sentezlenmiştir. Türkiye bağlamında, bu kuramsal birikimin yerel dinamiklerle sentezlenmesi hem evrensel sosyolojik yaklaşımların sınanması hem de özgün teorik katkıların geliştirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Türkiye'deki ruh sağlığı sosyolojisinin gelişim potansiyeli, bu zengin kuramsal mirasın kültürel özgünlükler, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, tarihsel deneyimler ve çağdaş toplumsal dönüşümlerle ne ölçüde yaratıcı bir diyaloga girebileceğine bağlı olacaktır.

ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR VE DİRENİŞ BİÇİMLERİ

Neoliberal hegemonyanın ruh sağlığı alanındaki etkilerine karşı, 21. yüzyılda çeşitli alternatif yaklaşımlar ve direniş biçimleri gelişmiştir. Bu yaklaşımlar, geleneksel Batı merkezli, insan merkezci ve pozitivist paradigmaları köklü şekilde sorgulayarak, ruh sağlığının daha kapsayıcı, çok sesli ve adil anlaşılması için yeni epistemolojik çerçeveler önermektedir. Dekolonyal perspektifler, queer teori, yeni materyalist yaklaşımlar ve feminist bakım etiği, bu dönüşümün temel ayaklarını oluşturarak, hegemonik ruh sağlığı anlayışlarına karşı eleştirel alternatifler sunmaktadır.

Şekil 2: Alternatif Yaklaşımlar

Dekolonyal perspektifler, ruh sağlığı alanındaki epistemik şiddeti ve Batı merkezli yaklaşımların hegemonik karakterini sistematik olarak eleştirmektedir. Frantz Fanon'un "Siyah Deri, Beyaz Maske" (2022) çalışması, sömürgecilik deneyiminin psikolojik etkilerini analiz ederek, ırkçılığın bireysel ve kolektif ruh sağlığı üzerindeki tahribatını ortaya koymuş ve dekolonyal ruh sağlığı yaklaşımlarının temelini atmıştır. Walter Mignolo'nun (2023) "kolonyal fark" kavramı, modern/kolonyal dünya sisteminin ruh sağlığı alanındaki yansımalarını açıklamakta ve Batı psikiyatrisinin evrensel bilim iddiasıyla yerel şifa sistemlerini "primitif" veya "batıl inanç" olarak damgaladığını göstermektedir. Türkiye bağlamında, Anadolu'nun geleneksel şifa pratikleri, ruh sağlığı anlayışı ve pratiklerinin ruh sağlığına yaklaşımı, dekolonyal perspektifler açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmakta ancak bu alanda sistematik sosyolojik çalışmalar henüz yeterince gelişmemiştir (Cengiz vd., 2023).

Queer teori, heteronormatif ruh sağlığı anlayışlarını köklü bir şekilde eleştirerek, normatif cinsiyet ve cinsellik kategorilerinin ruh sağlığı üzerindeki baskıcı etkilerini analiz etmektedir. Judith Butler'ın "performans" (2019) kavramı, cinsel kimlik ve toplumsal cinsiyetin doğal kategoriler olmadığını, tekrarlanan performanslar yoluyla inşa edildiğini göstermiştir. Bu yaklaşım, DSM'de uzun süre "cinsel kimlik bozukluğu" olarak sınıflandırılan durumların aslında heteroseksist önyargıların ürünü olduğunu ortaya koyarak, psikiyatrik tanı sistemlerinin normatif karakterini açıklanmıştır (Butler, 2019). Lee Edelman'ın "Gelecek Yok" (2004) analizi, queer teorinin ruh sağlığı alanına getirdiği radikal perspektifleri örneklemekte, heteronormatif "gelecek" anlayışının çocuk figürü etrafında örgütlendiğini ve queer öznelerin bu gelecek anlatısı dışında bırakıldığını savunmaktadır. LGBTİ+ bireylerin yaşadığı spesifik stres kaynaklarını sistematik olarak analiz etmekte, heteroseksist ayrımcılık, kimlik gizleme baskısı ve içselleştirilmiş homofobi gibi faktörlerin bireylerde ruh sağlığı sorunları riskini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir.

Yeni materyalist yaklaşımlar, ruh sağlığının sadece sosyal inşa olmadığını, maddi gerçekliklerle de karmaşık ilişkiler içinde olduğunu savunarak, sosyal inşacı yaklaşımların sınırlarını aşmaya çalışmaktadır. Karen Barad'ın "faili gerçekçilik" (2007) teorisi, insan ve insan-dışı aktörlerin karşılıklı etkileşim halinde olduğunu, gerçekliğin bu etkileşimler yoluyla performatif olarak üretildiğini göstermektedir. Jane Bennett'ın "canlı madde" (2024) kavramı, insan merkezci yaklaşımları sorgulamakta ve maddi dünyanın aktif rolünü vurgulamaktadır. Bennett'a göre, ilaçlar, teknolojiler, çevresel faktörler gibi insan-dışı aktörler, ruh sağlığını şekillendiren aktif güçlerdir ve bu güçlerin sadece pasif objeler olarak görülmemesi gerekmektedir. Latour'un "Aktör-Ağ Teorisi" (2021), ruh sağlığını heterojen aktörlerden oluşan dinamik ağlar olarak kavramsallaştırmakta, insanlar, ilaçlar, teknolojiler, kurumlar, çevresel faktörler gibi çeşitli aktörlerin bu ağlarda eşit önemde rol oynadığını savunmaktadır.

Geleneksel klinik modellere alternatif olarak gelişen toplum temelli yaklaşımlar, ruh sağlığı hizmetlerinin demokratikleştirilmesi açısından önemli imkanlar sunmaktadır. Akran desteği[2] programları, deneyim uzmanlığının tanınması ve değerlendirilmesi temelinde gelişmekte, profesyonel bilginin tekeli dışında alternatif bilgi biçimlerinin meşruluğunu savunmaktadır. "Önce barınma" modelleri[3], evsizlik ve ruh sağlığı sorunları arasındaki kısır döngüyü kırmak için etkili stratejiler sunmakta, önce tedavi modellerinin aksine barınma hakkını koşulsuz olarak tanımakta ve kapsamlı hizmetler sağlamaktadır. Onarıcı adalet yaklaşımları, ruh sağlığı krizi yaşayan bireylerin suçlulaştırılma süreçlerine alternatif sunmakta, ruh sağlığı mahkemeleri, kriz müdahale ekipleri ve hapsetmeye toplum temelli alternatifler adalet sistemi reformlarının önemli bileşenlerini oluşturmaktadır. Travma odaklı bakım modelleri, ruh sağlığı hizmetlerinin yeniden tasarlanması için önemli bir çerçeve sunmakta, "Ne senin sorunun?" yerine "Sana ne oldu?" sorusunu soran bu yaklaşım, bireylerin deneyimlerini patolojikleştirmek yerine bağlamsal olarak anlamayı hedeflemektedir. Ruh sağlığı alanında bu direniş, alternatif şifa pratiklerinin sürdürülmesi, damgalamaya karşı kollektif mücadele ve toplum örgütlenmesi şeklinde tezahür etmektedir. Türkiye'de ruh sağlığı alanında sivil toplum örgütlenmesi, hasta hakları mücadeleleri ve alternatif şifa pratiklerinin direniş biçimleri olarak analizi, gelecekteki araştırmalar için önemli bir alan oluşturmaktadır.

21. yüzyılda ruh sağlığı alanında gelişen alternatif yaklaşımlar ve direniş biçimleri, neoliberal hegemonyaya karşı kapsamlı bir epistemik karşı-devrim niteliği taşımakta ve bu disiplinin gelecekteki dönüşüm rotalarını belirleyici bir rol oynamaktadır. Dekolonyal perspektiflerin Batı merkezli epistemik şiddeti sorgulaması, queer teorinin heteronormatif ruh sağlığı anlayışlarını köklü biçimde eleştirmesi, yeni materyalist yaklaşımların insan merkezci paradigmaları aşma çabaları ve feminist bakım etiğinin ilişkisel ruh sağlığı modelleri geliştirmesi, geleneksel psikiyatrinin tek sesli anlatısına karşı çok sesli, kapsayıcı ve demokratik alternatifler sunmaktadır. Bu kuramsal çeşitlilik, ruh sağlığının kültürel, politik, ekolojik ve ontolojik boyutları olan karmaşık bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Toplum temelli yaklaşımların hayata geçirdiği akran desteği programları, "önce barınma" modelleri, onarıcı adalet yaklaşımları ve travma odaklı bakım modelleri, teorik eleştirinin pratik düzeydeki tezahürleri olarak, ruh sağlığı hizmetlerinin demokratikleştirilmesi ve insan haklarına dayalı bir zeminde yeniden örgütlenmesi için somut imkanlar yaratmaktadır. Bu alternatif yaklaşımların en önemli ortak özelliği, ruh sağlığını sadece tıbbi bir mesele olarak görmeyip, toplumsal adalet, eşitlik, kültürel çoğulculuk ve ekolojik sürdürülebilirlik gibi daha geniş politik ve etik bağlamlar içinde değerlendirmeleridir. Türkiye bağlamında, bu zengin kuramsal

[2] Akran desteği, desteklenen bir öz yönetim müdahalesidir. Benzer uzun vadeli rahatsızlıklara veya sağlık deneyimlerine sahip kişiler, birbirlerine destek olmak için bir araya geldiklerinde gerçekleşir bire bir veya grup bazında. Karşılıklı kabul ve anlayış oluşturan ilişkiler yoluyla sağlanır.

[3] Housing First evsiz insanlara mümkün olan en kısa sürede koşulsuz, kalıcı konut ve sonrasında diğer destekleyici hizmetler sunan bir politikadır.

ve pratik birikimin yerel kültürel dinamikler, geleneksel şifa pratikleri ve çağdaş toplumsal mücadelelerle sentezlenmesi, hem küresel ruh sağlığı sosyolojisine özgün katkılar sunma hem de Türkiye toplumunun kendine özgü ihtiyaç ve potansiyellerine yanıt veren alternatif modeller geliştirme açısından kritik önem taşımaktadır.

TÜRKİYE'DE RUH SAĞLIĞI SOSYOLOJİSİNİN MEVCUT DURUMU

Türkiye'deki akademik literatürde ruh sağlığı sosyolojisi alanının mevcut durumunu değerlendirmek için Dergi Park ve YÖK Tez veri tabanlarında yapılan sistematik tarama, bu alandaki çalışmaların hem nicelik hem de nitelik açısından sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, uluslararası literatürdeki zengin kuramsal birikim ile Türkiye'deki akademik üretim arasında önemli bir asimetriyi göstermektedir. Türkçe akademik literatürde ruh sağlığı konuları genellikle psikoloji, psikiyatri, sosyal hizmet veya halk sağlığı disiplinleri çerçevesinde ele alınırken, sosyolojik perspektiflerin sistematik uygulaması henüz gelişme aşamasındadır. Bu sınırlı durum, çeşitli yapısal ve epistemik faktörlerden kaynaklanmaktadır: öncelikle, Türkiye'de sosyoloji disiplininin gelişim tarihi içinde ruh sağlığı alanına yönelik sistematik ilginin görece geç ortaya çıkması; ikinci olarak, tıbbi hegemonyanın Türkiye'de akademik alanda güçlü konumu nedeniyle ruh sağlığı meselelerinin öncelikli olarak biyomedikal paradigma çerçevesinde ele alınma eğilimi; üçüncü olarak, sosyal bilimler alanında disiplinler arası çalışmaların teşvik edilmemesi ve sosyoloji bölümlerinde ruh sağlığı sosyolojisi dersleri veya araştırma programlarının yaygınlaşmaması; dördüncü olarak, uluslararası kuramsal literatürün Türkçeye çevrilmesindeki gecikmeler ve yerel bağlamda bu kuramların uygulanmasına yönelik metodolojik kılavuzların eksikliğidir. Bu yapısal engellerin yanı sıra, ruh sağlığı konularının toplumsal tabu olarak algılanması, bu alanda çalışacak araştırmacıların saha erişimi konusunda yaşadıkları zorluklar, etik onay süreçlerinin karmaşıklığı ve ruh sağlığı kurumlarıyla akademik iş birliği protokollerinin sınırlı olması gibi pratik sorunlar da bu alandaki araştırma faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki ruh sağlığı hizmetleri sisteminin henüz gelişim aşamasında olması, toplum ruh sağlığı merkezlerinin yaygınlaşmamış olması ve ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin sosyolojik perspektiflere aşinalığının sınırlı kalması, bu disiplinler arası diyalogun kurulmasını zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'de ruh sağlığı sosyolojisi alanının gelişimi için hem kurumsal düzeyde yapısal değişikliklerin hayata geçirilmesi hem de bu alanda uzmanlaşacak araştırmacıların yetiştirilmesi, uluslararası iş birliklerin artırılması ve yerel dinamikleri merkeze alan özgün kuramsal çerçevelerin geliştirilmesi kritik önem taşımaktadır.

DergiPark veri tabanında yapılan taramada, doğrudan "ruh sağlığı sosyolojisi" alanına odaklanan makalelerin sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bakacak ve Boyacıoğlu'nun (2012) derinlemesine mülakat tekniği kullanarak yürüttüğü nitel çalışması, sosyal inşacı yaklaşımla bireylerin ruh sağlığı kavramlarını biyomedikal model çerçevesinde nasıl tanımladığını ortaya koyarken,

S. Güven'in (2015) literatür tarama yöntemiyle gerçekleştirdiği çalışması genel sosyoloji teorilerini kullanarak Türkiye'de sağlık sosyolojisi alanının tarihsel gelişim sürecini analiz etmektedir. Güler'in (2001) kadın ruh sağlığına odaklanan öncü çalışması, nicel-nitel karma metodoloji ve feminist sosyoloji perspektifiyle sosyoekonomik durumun kadın ruh sağlığı üzerindeki belirleyici etkilerini gösterirken, Özpolat'ın (2023) literatür taraması yaparak yürüttüğü çalışması sosyal hizmet teorisi çerçevesinde Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinin işleyiş dinamiklerini ve yapısal sorunlarını değerlendirmektedir.

Göç sosyolojisi perspektifini benimseyen Tuzcu ve Ilgaz (2015), derleme yöntemiyle göçün kadın ruh sağlığına olan çok boyutlu etkilerini analiz ederken, E. Güven (2021) nicel analiz tekniği kullanarak sağlık sistemi teorisi çerçevesinde Türkiye'deki ruh sağlığı hizmet modellerinin karşılaştırmalı analizini sunmaktadır. Şahpolat'ın (2019) kesitsel araştırma tasarımıyla gerçekleştirdiği çalışması tıbbi sosyoloji yaklaşımıyla toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerinin etkinliğini değerlendirirken, Bilge ve arkadaşlarının (2016) tanımlayıcı araştırması sağlık kurumları sosyolojisi perspektifiyle TRSM'lerin yapısal özelliklerini haritalamaktadır. Mert ve Arslantaş'ın (2022) kültür sosyolojisi yaklaşımıyla film analizi tekniği kullanarak yürüttüğü çalışması medya temsillerinin ruh sağlığı algıları üzerindeki etkisini incelerken, Üstünsoy'un (2023) sosyal tabakalaşma teorisi temelinde derleme yöntemiyle gerçekleştirdiği analizi yoksulluğun ruh sağlığına sistematik etkilerini ortaya koymakta ve son olarak Demir'in (2024) fenomenolojik yaklaşımla yürüttüğü araştırması mekân ve ruh sağlığı deneyimi arasındaki karmaşık ilişkileri sosyolojik bir perspektifle analiz etmektedir.

Tablo 2: Türkiye'de Ruh Sağlığı ve Sosyoloji Alanındaki Akademik Çalışmalar (2000-2025)

Sıra	**Makale Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Dergi**	**Yıl**	**Metodoloji**	**Sosyolojik Kuram**	**Bulgular/Katkı**
1	Bireylerin Akıl/Ruh Sağlığı Tanımlamalarına İlişkin Nitel Bir Araştırma	(Bakacak & Boyacıoğlu, 2012)	Sosyoloji Dergisi	2012	Nitel Derinlemesine mülakat	Sosyal inşacı yaklaşım	Bireylerin ruh sağlığı kavramlarını biyomedikal model çerçevesinde tanımladığı
2	Türkiye'de Sağlık Sosyolojisi Çalışmaları	(S. Güven, 2015)	İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi	2015	Literatür tarama	Genel sosyoloji teorileri	Türkiye'de sağlık sosyolojisi alanının gelişim süreci
3	Sosyo-kültürel Etkenler ve Kadının Ruh Sağlığı: Karanfil köy ve Küçük armutlu Kadınları	(Güler, 2001) (İlk Olması bağlamında dahil edilmiştir)	Toplumbilim Dergisi	1981	Nicel-Nitel karma	Feminist sosyoloji	Sosyoekonomik durumun kadın ruh sağlığını etkilediği

4	Toplum Ruh Sağlığı Hizmetlerinin Sosyal Hizmet Perspektifiyle Değerlendirilmesi	(Özpolat, 2023)	Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	2023	Literatür tarama	Sosyal hizmet teorisi	TRSM'lerin işleyişi ve sorunları
5	Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri	(Tuzcu & Ilgaz, 2015)	Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar	2015	Derleme	Göç sosyolojisi	Göçün kadın ruh sağlığına çok boyutlu etkileri
6	Sağlık Hizmetleri ve Ruhsal Hastalıklarda Hizmet Modelleri	(E. Güven, 2021)	Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi	2021	Nicel analiz	Sağlık sistemi teorisi	Türkiye'de ruh sağlığı hizmet modellerinin analizi
7	Bir Toplum Ruh Sağlığı Merkezinde İzlenen Hastaların Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri	(Şahpolat, 2019)	Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi	2019	Kesitsel araştırma	Tıbbi sosyoloji	Toplum temelli hizmetlerin etkinliği
8	Profile of Community Mental Health Centers in Turkey Between 2013-2015 Years	(Bilge vd., 2016)	Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi	2016	Tanımlayıcı araştırma	Sağlık kurumları sosyolojisi	TRSM'lerin yapısal özellikleri
9	"Deli ve Dâhi" Filminin Psikiyatrinin Tarihi ve Psikiyatrik Tedaviler Çerçevesinde Değerlendirilmesi	(Mert & Arslantaş, 2022)	Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar	2022	Film analizi	Kültür sosyolojisi	Medya temsillerinin ruh sağlığı algısına etkisi
10	Bir Sosyal Sorun Olarak Yoksulluğun Sağlık Alanı Üzerindeki Etkileri	(Üstünsoy, 2023)	Journal of Social Sciences and Humanities	2023	Derleme	Sosyal tabakalaşma teorisi	Yoksulluğun ruh sağlığına sistematik etkileri
11	Ruh Sağlığının Mekânsal Yansıması: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Örneği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme	(Demir, 2024)	Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi	2024	Araştırma Makalesi	Fenomenolojik	Mekân ve ruh sağlığı deneyim analizi

Tablo 3: YÖK tez Veri tabanı Analizi

Sıra	Tez Başlığı	Yazar	Üniversite	Seviye	Yıl	Danışman	Ana Tema	Sosyolojik Yaklaşım
1	Mekân ve Ruh Sağlığı Sosyolojisi Bağlamında Ruh Sağlığı Mekânları: Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği	(Demir, 2020)	Munzur Üniversitesi	Yüksek Lisans	2020	Arif Kala	Ruh Sağlığı Sosyolojisi	Foucault'nun iktidar-mekân analizi
2	Toplum Ruh Sağlığı Merkezinde Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Bilgi, Beceri, Deneyim ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi	(Akgün, 2019)	Üsküdar Üniversitesi	Yüksek Lisans	2019	İsmet Galip Yolcuoğlu	Meslek	Sağlık profesyonellerinin deneyimleri
3	Toplum Ruh Sağlığı Merkezinden Hizmet Alanların İçselleştirilmiş Damgalanma ve Sosyal İşlevsellik Durumlarının İncelenmesi: Eskişehir Örneği	(Bozan, 2019)	Hacettepe Üniversitesi	Yüksek Lisans	2019	Yasemin Özkan	Damgalama teorisi	Goffman'ın damgalama yaklaşımı
4	Şizofreni Tanısı Almış Bireylerin Ailelerinin Bakım verme Deneyimleri ve Sosyal Destek İlişkilerinin Psikiyatrik Sosyal Hizmet Temelinde İncelenmesi	(Attepe, 2015)	Hacettepe Üniversitesi	Doktora	2015	Tarık Tuncay	Aile	Sosyal destek ağları teorisi
5	Hemodiyaliz Hastalarında Hastalığa	(Günler, 2011)	Selçuk Üniversitesi	Yüksek Lisans	2011	Ramazan Yelken	Rol teorisi	Parsons'ın hasta rolü kavramı

	Bağlı Toplumsal Rol Değişimi Beklenti ve Sorunları: Bir Sağlık Sosyolojisi Çalışması							
6	Göçmen Türk Kadınlarının Sorunlarının Odak Grup Görüşmesi Yöntemi ile Belirlenmesi ve Psikoeğitimsel Modele Göre Danışmanlık Hizmeti Verilmesi	(Akdeniz, 2007)	Hacettepe Üniversitesi	Doktora	2007	Fatma Öz	Göç	Feminist perspektif
7	Sağlık Alanında Risk ve Korku Kültürünün Sosyolojik Analizi: Domuz Gribi Örneği	Albal, A.	Ankara Üniversitesi	Yüksek Lisans	2010	Aytül Kasapoğlu	Risk toplumu teorisi	Beck'in risk sosyolojisi
8	Türkiye'de Kamu Sağlık Hizmetlerinde 1980 Sonrası Uygulanan Neo-liberal Ekonomi Politikalarının Sağlık Personeli İstihdamı Üzerindeki Etkileri	(Çirpici, 2010)	Menderes Üniversitesi	Yüksek Lisans	2010	Özlem Balkız	Neoliberalizm eleştirisi	Politik ekonomi yaklaşımı
9	Gazetelerdeki Sağlık Haberleri: Yaşamın Tıbbileştirilmesi, Sağlığın Bireyselleşmesi ve Tüketim Üçgeninde Kadın	(Karakuş, 2018)	Dumlupınar Üniversitesi	Yüksek Lisans	2013	Hülya Yüksel	Medyatikleştirme	Eleştirel medya analizi
10	Deliliğin idaresi: Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları	(Topal, 2020)	Ankara Yıldırım Beyazıt	Yüksek Lisans	2020	Cevat Özyurt	Sağlık Kurumları Yönetimi	Etnometodoloji

	Hastanesi'nde etnometodolojik bir çalışma		Üniversitesi					
11	Terapi Sosyolojisi: Toplumsal Etkileşimler ve Sosyal Dinamikler	(Demir, 2025)	Mardin Artuklu Üniversitesi	Doktora	2025	İbrahim Yüceda ğ	Terapi Sosyolojisi	Sosyal İnşaacılık

Tablo 4: Genel Değerlendirme ve Eksik Alanlar

Kategori	**Mevcut Durum**	**Eksiklikler**	**Potansiyel Araştırma Alanları**
Kuramsal Çerçeve	Ağırlıklı olarak betimleyici	Foucault, Goffman, eleştirel teori eksik	İktidar analizi, genealojik yaklaşım
Metodoloji	Çoğunlukla nicel/tanımlayıcı	Etnografik, katılımcı gözlem az	Çok-mekânlı etnografi, deneyim
Perspektif	Tıbbi model baskın	Sosyal inşacı yaklaşım sınırlı	Dekolonyal, queer, feminist perspektifler
Odak Alanları	Hizmet değerlendirme	Güç ilişkileri, yapısal analiz eksik	Neoliberalleşme, metalaştırma süreçleri
Coğrafi Kapsam	Büyük şehir odaklı	Kırsal alan, taşra deneyimi az	Kültürel çeşitlilik, yerel pratikler
Nüfus Grupları	Genel popülasyon	LGBTİ+, etnik azınlıklar, yaşlılar	İnterseksiyonel analizler
Teknoloji	Dijital sağlık hizmetleri	Dijital dönüşümün sosyal etkileri	Gözetim kapitalizmi, algoritmik yönetişim
Çevresel Faktörler	Sınırlı çalışma	İklim krizi, çevre sağlığı	Eko-anksiyete

Bu tablo, Türkiye'deki ruh sağlığı sosyolojisi alanının mevcut durumunu ve gelişim potansiyelini gösteren kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Türkiye'de ruh sağlığı alanındaki akademik çalışmalar, büyük ölçüde hizmet modelleri, politika analizi ve klinik uygulamalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri (TRSM) üzerine yapılan çalışmalar, genellikle sosyal hizmet perspektifi ile ele alınmakta ve hizmet kalitesi, örgütlenme, finansman sorunları gibi operasyonel konulara odaklanmaktadır. Bolu Toplum Ruh Sağlığı Merkezi'nde yapılan çalışma gibi ampirik araştırmalar, Türkiye'de toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerinin işleyişini incelemekte ancak sosyolojik kuramsal çerçevelerden yararlanma konusunda sınırlı kalmaktadır.

YÖK Tez veri tabanında yer alan ruh sağlığı sosyolojisi alanındaki çalışmaların metodolojik ve kuramsal analizi, bu alanda yapılan akademik çalışmaların çeşitli sosyolojik perspektifleri benimsediğini ancak henüz sistematik bir birikim oluşturamadığını göstermektedir. Demir'in (2020) Munzur Üniversitesi'nde tamamladığı yüksek lisans tezi, Foucault'nun iktidar-mekân

analizini kullanarak ruh sağlığı kurumlarının mekânsal dinamiklerini sosyolojik bir perspektifle incelerken, Akgün'ün (2019) Üsküdar Üniversitesi'ndeki meslek sosyolojisi odaklı çalışması toplum ruh sağlığı merkezlerinde çalışan sağlık profesyonellerinin deneyimlerini sistematik olarak değerlendirmektedir. Bozan'ın (2019) Hacettepe Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği yüksek lisans tezi, Goffman'ın damgalama teorisini temel alarak Eskişehir özelinde ruh sağlığı hizmet kullanıcılarının içselleştirilmiş damgalanma deneyimlerini analiz ederken, Attepe'nin (2015) doktora çalışması sosyal destek ağları teorisi çerçevesinde şizofreni tanılı bireylerin ailelerinin bakım verme süreçlerini psikiyatrik sosyal hizmet temelinde incelemektedir. Günler'in (2011) Selçuk Üniversitesi'ndeki çalışması Parsons'ın hasta rolü kavramını kullanarak hemodiyaliz hastalarının toplumsal rol değişimi süreçlerini sağlık sosyolojisi perspektifiyle ele alırken, Akdeniz'in (2007) Hacettepe Üniversitesi'ndeki doktora tezi feminist perspektif benimseyen odak grup görüşmesi yöntemiyle göçmen Türk kadınlarının ruh sağlığı sorunlarını çok boyutlu olarak analiz etmektedir. Albal'ın (2010) Ankara Üniversitesi'nde tamamladığı yüksek lisans tezi Beck'in risk sosyolojisi kuramını domuz gribi vakası üzerinden sağlık alanındaki korku kültürünün sosyolojik analizinde kullanırken, Çırpıcı'nın (2010) Menderes Üniversitesi çalışması politik ekonomi yaklaşımıyla neoliberal ekonomi politikalarının sağlık personeli istihdamı üzerindeki etkilerini eleştirel bir perspektifle değerlendirmektedir. Karakuş'un (2013) Dumlupınar Üniversitesi'ndeki tezi eleştirel medya analizi yöntemiyle gazetelerdeki sağlık haberlerinin kadın bedeninin tıbbileştirilmesi süreçlerini medyatikleştirme kuramı çerçevesinde incelerken, Topal'ın (2020) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği çalışması etnometodolojik yaklaşımla Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ndeki gündelik pratikleri sağlık kurumları yönetimi bağlamında analiz etmektedir.

Mevcut çalışmalar arasında kadın ruh sağlığı, sosyo-kültürel etkenler ve damgalama konularına odaklanan araştırmalar bulunmakla birlikte, bu çalışmaların çoğu betimleyici karakterde olup, eleştirel sosyolojik analiz açısından derinlik kazanamamıştır. Türkiye'deki ruh sağlığı araştırmalarında baskın olan yaklaşım, pozitivist ve işlevselci paradigmalarla uyumlu olmakta, sosyal inşacı, post-modern veya eleştirel perspektiflerin uygulanması sınırlı kalmaktadır. Mevcut çalışmalar genellikle hizmet sunumu, epidemiyolojik veriler ve tedavi etkinliği gibi konulara odaklanırken, güç ilişkileri, sosyal kontrol, damgalama süreçleri ve yapısal eşitsizlikler gibi sosyolojik meseleler yeterince ele alınmamaktadır.

Tablo 5: Depresyon ve Ruh Sağlığının Sosyolojik Analizi: Tematik Literatür

Tematik Kategori	**Eser**	**Yazar**	**Yayın Yılı**	**Temel Argüman**	**Sosyolojik Perspektif**
Mutluluk Endüstrisi ve Neoliberal Öznelik	Mutlu Yurttaş İmalatı	(Illouz & Cabanas, 2023)	2023	Mutluluk endüstrisinin bireyci ideolojisinin toplumsal sorunları gizlediği	Eleştirel sosyoloji, duygusal kapitalizm

	Mutluluk Endüstrisi	(Davies, 2018)	2018	Mutluluk söyleminin ekonomi-politik işlevleri	Politik ekonomi, yönetimsel düzen
	Mutluluk Vaadi	(Ahmed, 2016)	2016	Mutluluk vaadinin normatif şiddet biçimleri	Queer teori, duygu sosyolojisi
	Radikal Mutluluk	(Segal, 2020)	2020	Bireyci mutluluk anlayışına karşı kolektif alternatifler	Feminist teori, toplumsal dayanışma
Terapi Kültürü ve Psikolojikleştirme	Modern Ruhu Kurtarmak	(Illouz, 2024)	2024	Terapötik söylemin toplumsal ilişkileri dönüştürme biçimleri	Duygusal sosyoloji, kültür eleştirisi
	The Trouble with Therapy	(Morrall, 2008)	2008	Psikoterapinin sosyal kontrol mekanizması olarak işlevi	Tıp sosyolojisi, eleştirel teori
	Terapi: Kültürel Bir Eleştiri	(Sayar, 2022)	2022	Türkiye'de terapi kültürünün toplumsal ve kültürel dönüşümleri	Kültürel sosyoloji, yerel bağlam analizi
Duygusal Kapitalizm ve İlişkisellik	Soğuk Yakınlıklar	(Illouz, 2021)	2021	Kapitalizmin duygusal hayatı nasıl rasyonelleştirdiği	Duygusal sosyoloji, modernite eleştirisi
	Aşk Neden Acıtır	(Illouz, 2013)	2013	Modern aşk ilişkilerinin toplumsal yapılanması	İlişki sosyolojisi, gündelik hayat
Depresyonun Toplumsal Boyutları	Depresyon: Toplumsal Bir His	(Cvetkovich, 2021)	2021	Depresyonun kişisel değil, toplumsal ve politik bir fenomen olduğu	Duygu sosyolojisi, queer teori
	Kaybolan Bağlar	(Hari, 2019)	2019	Depresyonun sosyal izolasyon ve toplumsal bağların kopması ile doğrudan ilişkisi	Sosyal ağ teorisi, toplumsal entegrasyon
Psikiyatrik Bilginin Eleştirisi	İlaçla Tedavi Efsanesi	(Moncrieff, 2017)	2017	Psikiyatrik ilaçların toplumsal işlevlerinin eleştirel analizi	Tıp sosyolojisi, bilgi sosyolojisi

Literatürü özetleyen bu tablo, Türkiye'de ruh sağlığı sosyolojisi alanının gelişiminde çeviri ve telif eselerler bağlamında kritik bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Özellikle telif eser olarak Kemal Sayar'ın (2022) "Terapi: Kültürel Bir Eleştiri" ve Johann Hari'nin (2019) "Kaybolan Bağlar" eseri, bu alandaki kuramsal boşluğu dolduran önemli katkılardır. Sayar'ın (2022) çalışması, batılı terapi modellerinin Türkiye toplumsal yapısında yarattığı kültürel çelişkileri ve değer çatışmalarını sosyolojik perspektifle analiz ederken, Hari'nin (2019) etnografik yaklaşımı depresyonun toplumsal kökenlerini ve sosyal bağ eksikliğini vurgulamaktadır. Bu çeviri eserler, ruh sağlığını patolojik bireyselleştirmeden

kurtarıp toplumsal yapı ve kültürel pratiklerin bir ürünü olarak kavramamızı sağlayarak, Türkiye'de sosyolojik bakış açısının tıbbi hegemonya karşısında güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu koleksiyon, özellikle duygusal modernleşme, kültürel değişim ve toplumsal dönüşüm süreçlerinin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini anlamamız açısından vazgeçilmez bir kaynak niteliği taşımaktadır. Aşağıda ruh sağlığı sosyolojisi konusunda İngilizce kitap ve makaleler için bir tablo yer almaktadır. Türkçe çevrilmesi önemli olan bu makaleler İngilizce literatürde önemli ölçüde ilgi çekmiştir.

Tablo 6: Ruh Sağlığı Sosyolojisi Konusunda İngilizce Kitap ve Makaleler

Başlık	**Yazar(lar) / Editör(ler)**	**Türü**	**Açıklama**
A Sociology of Mental Health and Illness	(Rogers & Pilgrim, 2021)	Kitap	Sosyo-politik yapıların zihinsel sağlığa etkilerini analiz eden, eleştirel yaklaşım sunan bir ders kitabı
Sociology of Mental Health: Theories, Social Contexts, and Systems	(Scheid & Wright, 2025)	Kitap	Teorik gelişmelerden LGBT+ zihinsel sağlığına, göç, iş-aile çatışması gibi güncel konuları kapsayan kapsamlı bir referans.
Handbook of the Sociology of Mental Health	(Aneshensel vd., 2013)	Kitap (derleme)	Sosyal eşitlik, etnik köken, cinsiyet, işyeri, komşuluklar gibi birçok boyutta zihinsel sağlık üzerine teorik ve ampirik çalışmalar içeriyor.
Speaking of Sadness: Depression, Disconnection, and the Meanings of Illness	(Karp, 1997)	Kitap	Derin mülakatlar ve sosyal analizlerle depresyonu kronikleştiren toplumsal temelleri inceliyor .
The social determinants of mental health	(Compton & Shim, 2015)	Kitap	Sosyoekonomik eşitsizlik, mültecilik, ırk, LGBT+ kimlik gibi sosyal belirleyicilerin zihinsel sağlık üzerindeki etkilerini inceliyor.
The social determinants of mental health and disorder: evidence and recommendations	(Kirkbride vd., 2024)	Makale	Sosyoekonomik eşitsizlik, mültecilik, ırk, LGBT+ kimlik gibi sosyal belirleyicilerin zihinsel sağlık üzerindeki etkilerini inceliyor.
Social connectedness as a determinant of mental health: A scoping review	(Wickramaratne vd., 2022)	Makale	Uzunlamasına çalışmalarla sosyal bağların depresyon ve kaygı üzerindeki koruyucu etkilerini değerlendiriyor.
The sociology of mental health and the twenty-first-century mental health crisis	(Schnittker, 2025)	Makale	ABD'deki gençler arasında artan kaygı ve depresyon krizini sosyolojik perspektiften ele alıyor .

Uluslararası literatürde Foucault, Goffman, Scheff gibi kuramcıların geliştirdiği zengin teorik çerçevelerin Türkiye bağlamına uygulanması, yerel kültürel dinamiklerin ruh sağlığı deneyimlerine etkisinin analizi ve toplumsal değişim süreçlerinin ruh sağlığı üzerindeki sonuçlarının incelenmesi, gelecekteki araştırmalar için kritik önem taşıyan alanları oluşturmaktadır. Özellikle neoliberal dönemde yaşanan sağlık reformlarının ruh sağlığı hizmetlerine etkisi, kentleşme süreçlerinin bireysel ruh sağlığı üzerindeki sonuçları ve Türk toplumunun özgül kültürel yapılarının ruh sağlığı anlayışlarını nasıl şekillendirdiği gibi konular, sosyolojik perspektifle ele alınmayı bekleyen önemli araştırma alanlarıdır. Bu

durum, bir sonraki bölümde ele alacağımız neoliberal dönüşümlerin analizi için önemli bir bağlam oluşturmaktadır, çünkü Türkiye'deki ruh sağlığı politikaları ve uygulamaları, küresel neoliberal eğilimlerden etkilenirken aynı zamanda yerel dinamiklerle de şekillenmektedir.

TÜRKÇE VE İNGİLİZCE LİTERATÜRÜN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Türkçe ve İngilizce ruh sağlığı sosyolojisi literatürü arasındaki karşılaştırmalı analiz, epistemik farklılıklar ve yerel bağlamın akademik bilgi üretimindeki rolünü anlamak açısından kritik önem taşımaktadır. Bu karşılaştırma, Türkiye'deki sosyolojik çalışmaların neden sınırlı kaldığını ve hangi kuramsal yaklaşımların eksik olduğunu sistematik olarak ortaya koymaktadır. İngilizce literatürde ruh sağlığı sosyolojisi, Foucault'nun genealojik yaklaşımından Goffman'ın damgalama teorisine, feminist sosyolojiden dekolonyal perspektiflere kadar geniş bir kuramsal yelpaze sunmaktadır. Rogers ve Pilgrim'in (2021) kapsamlı analizi, eleştirel teoriden sosyal inşacı yaklaşımlara uzanan zengin paradigmatik çeşitliliği göstermektedir. Özellikle iktidar-bilgi ilişkileri, biyopolitika, gözetim kapitalizmi ve neoliberal öznelik gibi çağdaş konular derinlemesine işlenmektedir.

Türkçe literatürde ise kuramsal odaklanma büyük ölçüde betimleyici ve hizmet odaklı kalmaktadır. Mevcut çalışmalar genellikle Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri'nin işleyişi, sosyo-demografik analizler ve politika değerlendirmeleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Eleştirel sosyolojik kuramların uygulanması oldukça sınırlıdır ve genellikle Batılı teorilerin doğrudan aktarımı şeklinde gerçekleşmektedir. İngilizce literatürde metodolojik çeşitlilik dikkat çekmektedir. Etnografik çalışmalar (Karp, 1997), deneyim analizleri, katılımcı gözlem, derinlemesine mülakatlar ve çok-mekânlı etnografik yaklaşımlar yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle Cvetkovich'in (2021) "duygu sosyolojisi" yaklaşımı ve Hari'nin (2019) etnografik metodolojisi, ruh sağlığının toplumsal boyutlarını anlamak için yenilikçi yöntemler sunmaktadır. Türkçe literatürde ise metodolojik yaklaşım ağırlıklı olarak nicel ve tanımlayıcı karakterdedir. Anket çalışmaları, hastane kayıtları analizi ve demografik değerlendirmeler baskın metodolojik tercihlerdir. Nitel yaklaşımlar sınırlı kalmakta, özellikle etnografik ve katılımcı gözlem yöntemleri nadiren kullanılmaktadır.

Tablo 7: Türkçe ve İngilizce Literatürde Epistemolojik Yaklaşımlar

Kategori	**İngilizce Literatür**	**Türkçe Literatür**	**Fark Analizi**
Egemen Paradigma	Sosyal inşacı, post-modern, eleştirel	Pozitivist, işlevselci	Paradigmatik gecikme
İktidar Analizi	Foucault, Deleuze, eleştirel teori yaygın	Sınırlı	Eleştirel perspektif eksikliği
Özne Kavramsallaştırması	Aktif, direnen, çok kimlikli	Pasif, hasta rolünde	Özne anlayışı farklılığı

Bilgi Üretimi	Çok-epistemolojik, dekolonyal	Batı merkezci, tekil	Epistemik çeşitlilik eksikliği
Toplumsal Cinsiyet	İnterseksiyonel, queer teori	Geleneksel, binary	Cinsiyet anlayışı sınırlılığı
Sınıf Analizi	Neoliberal eleştiri, eşitsizlik odaklı	Sosyo-ekonomik durum değişkeni	Yapısal analiz eksikliği

Tablo 7'de özetlenen epistemolojik farklılıklar, Türkiye'deki ruh sağlığı sosyolojisinin neden gelişemediğini açıklamaktadır. Özellikle iktidar analizi ve eleştirel perspektiflerin eksikliği, alanın tıbbi hegemonya altında kalmasına neden olmaktadır. İngilizce literatürde baskın temalar arasında neoliberal öznelik eleştirisi, dijital gözetim, iklim kaygısı, queer ruh sağlığı, dekolonyal şifa pratikleri ve toplum temelli alternatifler yer almaktadır. Özellikle Zuboff'un (2021) gözetim kapitalizmi analizi ve Fisher'ın (2024) kapitalist gerçekçilik eleştirisi, çağdaş ruh sağlığı krizlerinin politik ekonomisini derinlemesine incelemektedir. Türkçe literatürde ise temalar büyük ölçüde hizmet sunumu, damgalama (sınırlı düzeyde), aile dinamikleri ve sosyo-demografik faktörler etrafında şekillenmektedir. Yapısal eşitsizlikler, güç ilişkileri ve kültürel hegemonya analizleri oldukça sınırlıdır. Bu farklılığın en önemli boyutlarından biri, kültürel bağlamın akademik bilgi üretimine etkisidir. İngilizce literatür, çoğunlukla Anglo-Amerikan akademik geleneğin etkisinde şekillenirken, Türkçe literatür hem bu geleneğin gecikmeli etkisi hem de yerel akademik kurumların yapısal sınırlılıkları altında gelişmektedir. Türkiye'deki sosyoloji disiplininin ruh sağlığı alanındaki sınırlılığı, disiplinler arası güç ilişkilerinin ve tıbbi hegemonyanın bir sonucudur. Ruh sağlığı konularının büyük ölçüde tıp ve psikoloji fakültelerinde ele alınması, sosyolojik perspektiflerin marjinalleşmesine yol açmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, ruh sağlığı sosyolojisinin son altmış yılda geçirdiği paradigmatik dönüşümü kapsamlı bir şekilde analiz etmiş ve bu dönüşümün epistemolojik, toplumsal ve politik sonuçlarını eleştirel bir bakışla ortaya koymuştur. Talcott Parsons'ın işlevselci yaklaşımından başlayarak sosyal inşacılığa, oradan post modern ve eleştirel kuramsal çerçevelere uzanan bu süreç, ruh sağlığı ve hastalığının toplumsal, kültürel ve siyasal güç ilişkileri tarafından şekillendirilen bir olgu olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bu paradigmatik geçiş, aynı zamanda Foucault'un iktidar ilişkilerine dair analizlerinden Goffman'ın damgalama teorisine, Szasz'ın anti psikiyatri eleştirilerinden feminist ve postkolonyal yaklaşımlara kadar uzanan geniş bir kuramsal yelpazenin ruh sağlığı alanındaki hegemonik söylemleri nasıl sorguladığını ve dönüştürdüğünü göstermektedir. Özellikle neoliberal kapitalizmin bireyselleştirici ve piyasalaştırıcı etkilerinin ruh sağlığı hizmetleri üzerindeki dönüştürücü gücü, bu alanda yaşanan ontolojik ve epistemolojik kırılmaların anlaşılması açısından kritik bir önem taşımaktadır. Türkiye bağlamında ise bu alandaki kuramsal ve ampirik çalışmaların yetersizliği dikkat çekmiş; kültürel

özgünlük, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, sağlık politikaları ve kentleşme gibi yerel dinamiklerin sosyolojik analizinin gerekliliği ortaya konmuştur. Bu yetersizlik, Türkiye toplumunun kendine özgü tarihsel, kültürel ve toplumsal dinamiklerinin küresel ruh sağlığı paradigmalarıyla olan karmaşık ilişkisinin yeterince kavranamamasına da işaret etmektedir. Geleneksel aile yapıları, toplumsal cinsiyet rolleri, dinsel inanç sistemleri, göç deneyimleri ve kimlik politikaları gibi unsurların ruh sağlığı deneyimleri üzerindeki etkilerinin derinlemesine analiz edilmesi, hem yerli bir sosyolojik perspektifin geliştirilmesi hem de evrensel kuramsal çerçevelerin yerel bağlamlarda sınanması açısından elzemdir. Çalışma hem akademik bilgi üretiminin demokratikleşmesi hem de ruh sağlığı hizmetlerinin toplumsal adalet perspektifiyle yeniden yapılandırılması için katılımcı, disiplinler arası ve eleştirel metodolojilerin geliştirilmesini önermektedir. Bu metodolojik yenilikler, aynı zamanda ruh sağlığı sosyolojisinin dekolonizasyonu, marjinalleştirilmiş grupların seslerinin merkeze alınması ve bilgi üretim süreçlerinin hiyerarşik olmayan, diyalojik bir karaktere bürünmesi anlamına da gelmektedir. Sonuç olarak, ruh sağlığı sosyolojisinin günümüzde daha adil, sürdürülebilir ve kolektif bakım etiğine dayalı alternatif dünyalar inşa etmeye yönelik bir toplumsal sorumluluğu olduğu vurgulanmış ve bu disiplinin potansiyelinin gerçekleştirilmesi için akademi, sivil toplum ve politika yapıcılar arasında yeni iş birliği modellerinin kurulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışma Ali Eren Demir tarafından tek yazarlı olarak kaleme alınmıştır. Yazar; konu belirleme, kuramsal çerçevenin oluşturulması, literatür taraması, yazım ve revizyon süreçlerinin tamamında doğrudan katkı sağlamıştır. Katkı oranı %100'dür. Yazarın herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmed, S. (2016). *Mutluluk Vaadi* (D. Mayadağ, Çev.). Sel Yayıncılık.

Akgün, M. (2019). *Toplum ruh sağlığı merkezinde çalışan sağlık profesyonellerinin bilgi, beceri, deneyim ve görüşlerinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Aneshensel, C. S., Phelan, J. C., & Bierman, A. (Ed.). (2013). *Handbook of the sociology of mental health* (2. ed). Springer.

Bakacak, A. G., & Boyacıoğlu, A. Ö. (2012). Bireylerin Akıl/Ruh Sağlığı Tanımlamalarına İlişkin Nitel Bir Araştırma. *Sosyoloji Dergisi*, *27*, Article 27.

Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*.

Bennett, J. (2024). *Canlı Madde: Şeylerin Politik Ekolojisi* (B. Ağın, Çev.). Akademim Yayıncılık.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (2018). *Gerçekliğin Sosyal İnşası* (V. S. Öğütle, Çev.). Atıf Yayınları.

Bilge, A., Mermer, G., Çam, O., Çetinkaya, A., Erdoğan, E., & Üçkuyu, N. (2016). Profile Of Community Mental Health Centers In Turkey Between 2013-2015 Years. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *2*(2), Article 2. https://doi.org/10.30934/kusbed.358560

Bilir, M. K. (2018). *Türkiye'de ruh sağlığı politikası reformu: Kullanıcı grubu perspektifler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.

Butler, J. (2019). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.

Cengiz, K., Küçükural, Ö., & Gür, H. (2023). *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar*. İletişim Yayınları.

Chesler, P. (2005). *Women and Madness: Revised and Updated*. St. Martin's Griffin.

Collins, P. H. (2023). *Kesişimsellik Teori ve Pratikte Toplumsal Adalet Arayışı* (S. Bilge & E. Acar, Çev.). Fol Kitap.

Compton, M. T., & Shim, R. S. (Ed.). (2015). *The Social Determinants of Mental Health*. American Psychiatric Association Publishing.

Cvetkovich, A. (2021). *Depresyon: Toplumsal Bir His* (Z. Ertan, Çev.). Sel Yayıncılık.

Çirpici, E. (2010). *Türkiye'de kamu sağlık hizmetlerinde 1980 sonrası uygulanan neo-liberal ekonomi politikalarının sağlık personeli istihdamı üzerindeki etkileri: Sözleşmeli sağlık personeli istihdamının eleştirel bir değerlendirmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davies, W. (2018). *Mutluluk Endüstrisi* (M. Çavdar, Çev.). Sel Yayıncılık.

de Miquel, C., Domènech-Abella, J., Felez-Nobrega, M., Cristóbal-Narváez, P., Mortier, P., Vilagut, G., Alonso, J., Olaya, B., & Haro, J. M. (2022). The Mental Health of Employees with Job Loss and Income Loss during the COVID-19 Pandemic: The Mediating Role of Perceived Financial Stress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(6), 3158. https://doi.org/10.3390/ijerph19063158

Demir, A. E. (2020). Mekân ve Ruh Sağlığı Sosyolojisi Bağlamında Ruh Sağlığı Mekânları: Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği. *[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. Munzur Üniversitesi.

Demir, A. E. (2024). Ruh Sağlığının Mekânsal Yansıması: Bakırköy Ruh Ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Örneği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *25*(47), Article 47. https://doi.org/10.21550/sosbilder.1417522

Demir, A. E. (2025). Terapi Sosyolojisi: Toplumsal Etkileşimler ve Sosyal Dinamikler. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Mardin Artuklu Üniversitesi.

Edelman, L. (2004). *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Duke University Press. https://doi.org/10.1215/9780822385981

Epistemologies of the South: Justice against epistemicide (with Santos, B. de S.). (2016). Routledge.

Fanon, F. (2022). *Siyah Deri, Beyaz Maskeler* (O. Türkay, Çev.). Metis Yayınları.

Fisher, M. (2024). *Kapitalist Gerçekçilik Başka Alternatif Yok mu?(G. Güven, Çev.). Habitus Kitap.*

Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi Yayınları.

Foucault, M. (2020). *Deliliğin Tarihi* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi Yayınları.

Foucault, M. (2022). *Bilginin Arkeolojisi* (V. Urhan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2024). *Biyopolitikanın Doğuşu College De France Dersleri (1978-1979)* (A. Tayla, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin Idare Edilişi Üzerine Notlar* (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, & S. N. Ağırnaslı, Çev.). Heretik Yayıncılık.

Goffman, E. (2015). *Tımarhaneler* (E. Arıcan, Çev.). Heretik Yayıncılık.

Güler, M. (2001). Sosyo-kültürel Etkenler ve Kadının Ruh Sağlığı: Karanfilköy ve Küçükarmutlu Kadınları. *Toplumbilim Dergisi*, *13*.

Günler, O. E. (2011). *Hemodiyaliz hastalarında hastalığa bağlı toplumsal rol değişimi beklenti ve sorunları: Bir sağlık sosyolojisi çalışması. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güven, E. (2021). Sağlık Hizmetleri Ve Ruhsal Hastalıklarda Hizmet Modelleri: Bir Uygulama. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, *7*(1), Article 1.

Güven, S. (2015). Türkiye'de Sağlık Sosyolojisi Çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, *3*(29), Article 29. https://doi.org/10.16917/sd.20344

Güzel, S., & Yanardağ, M. Z. (2020). Çevresel ve Sosyal Faktörler ile Ruh Sağlığı Üzerine Bir İnceleme: Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Hizmet Mesleğinin

Önemi. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *8*(1), Article 1. https://doi.org/10.34087/cbusbed.721875

Han, B.-C. (2019). *Yorgunluk Toplumu*. Açılım Kitap.

Hari, J. (2019). *Kaybolan Bağlar Depresyonun Gerçek Nedenleri ve Beklenmedik Çözümler* (B. E. Aksoy, Çev.). Metis Yayınları.

Illouz, E. (2013). *Aşk Neden Acıtır* (Ö. Ç. Aksoy, Çev.). Jaguar Kitap.

Illouz, E. (2021). *Soğuk Yakınlıklar Duygusal Kapitalizmin Şekillenmesi* (Ö. Ç. Aksoy, Çev.). İletişim Yayınları.

Illouz, E. (2024). *Modern Ruhu Kurtarmak Terapi, Duygular ve Kişisel Gelişim Kültürü* (K. Gülen, Çev.). Fol Kitap.

Illouz, E., & Cabanas, E. (2023). *Mutlu Yurttaş İmalatı Mutluluk Endüstrisi Hayatımızı Nasıl Kontrol Ediyor?* (T. Göbekçin, Çev.; 1. Baskı). İletişim Yayınları.

Karadağ, G., & Mermer, G. (2020). Dezavantajlı Gruplar Olarak İşsizlerin/Yoksulların Ruh Sağlığının Korunması. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Hemşireliği - Özel Konular*, *6*(1), 56-60.

Karakuş, E. (2018). *Gazetelerdeki sağlık haberleri: Yaşamın tıbbileştirilmesi, sağlığın bireyselleşmesi ve tüketim üçgeninde kadın* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/612806

Karp, D. A. (1997). *Speaking of sadness: Depression, disconnection, and the meanings of illness* (1. issued as an Oxford Univ. Press paperback). Oxford University Press.

Kirkbride, J. B., Anglin, D. M., Colman, I., Dykxhoorn, J., Jones, P. B., Patalay, P., Pitman, A., Soneson, E., Steare, T., Wright, T., & Griffiths, S. L. (2024). The social determinants of mental health and disorder: Evidence, prevention and recommendations. *World Psychiatry*, *23*(1), 58-90. https://doi.org/10.1002/wps.21160

Kuhn, T. S. (2021). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (N. Kuyaş, Çev.). Kırmızı Yayınları.

Kuzu, A., & Durmaz, Y. Ç. (2018). Bireysel ve Toplumsal Açıdan Ruh Sağlığını Etkileyen Çevresel ve Kültürel Faktörler. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Hemşireliği - Özel Konular*, *4*(3), 15-19.

Latour, B. (2021). *Toplumsalı Yeniden Toplama: Aktör-Ağ Teorisine Bir Giriş* (N. Bingöl, Çev.). Tellekt.

Mert, E., & Arslantaş, H. (2022). "Deli ve Dâhi" Filminin Psikiyatrinin Tarihi ve Psikiyatrik Tedaviler Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *14*(3), Article 3. https://doi.org/10.18863/pgy.1002934

Mignolo, W. (2023). *Yerel Tarihler Küresel Tasarımlar Sömürgecilik, Madun Bilgiler ve Sınırda Düşünmek* (E. C. Ercan, Çev.). İnsan Yayınları.

Mills, C. W. (2022). *Sosyolojik Tahayyül* (Ö. Küçük, Çev.). Hil Yayınları.

Moncrieff, J. (2017). *İlaçla Tedavi Efsanesi Psikiyatrik İlaç Kullanımına Eleştirel Bir Bakış* (T. Alıcı, Çev.). Metis Yayınları.

Morrall, P. (2008). *The trouble with therapy: Sociology and psychotherapy* (1. publ). McGraw Hill Open University Press.

Özpolat, A. O. (2023). Toplum Ruh Sağlığı Hizmetlerinin Sosyal Hizmet Perspektifiyle Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *32 (Dicle Üniversitesi'nin 50. Yılına Özel 50 Makale)*, Article 32 (Dicle Üniversitesi'nin 50. Yılına Özel 50 Makale).

Parsons, T. (2022). *Toplumsal Eylemin Yapısı*. (N. Nirven, A. Bölükbaşı Çev.). Ketebe Yayınevi.

Rogers, A., & Pilgrim, D. (2021). *A sociology of mental health and illness* (Sixth edition). Open University Press, McGraw Hill.

Sayar, K. (2022). *Terapi Kültürel Bir Eleştiri*. Timaş Yayınları.

Scheff, T. J. (1990). *Microsociology: Discourse, emotion, and social structure*. University of Chicago Press.

Scheff, T. J. (2006). *Kanlı Öç / Bir Savaş Kuramı* (M. Cemal, Çev.). Belge Yayınları.

Scheid, T. L., & Wright, E. R. (Ed.). (2025). *Sociology of mental health: Theories, social contexts, and systems* (Fourth edition). Cambridge University Press.

Schnittker, J. (2025). The Sociology of Mental Health and the Twenty-First-Century Mental Health Crisis. *Society and Mental Health*, *15*(1), 1-16. https://doi.org/10.1177/21568693241303685

Segal, L. (2020). *Radikal Mutluluk: Müşterek Neşe Anları* (B. S. Aydaş, Çev.). Sel Yayıncılık.

Showalter, E. (1987). *Kadın Hastalığı: Kadınlar, Delilik ve İngiliz Kültürü, 1830-1980*. Virago.

Szasz, T. S. (1974). The Myth of Psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*, *28*(4), 517-526. https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1974.28.4.517

Şahpolat, M. (2019). Bir Toplum Ruh Sağılığı Merkezinde İzlenen Hastaların Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri ile Tedavi yaklaşımlarının incelenmesi. *The Medical Journal of Mustafa Kemal University*, *10*(38), Article 38. https://doi.org/10.17944/mkutfd.541189

Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *7*(1), Article 1. https://doi.org/10.5455/cap.20140503020915

Ünübol, B., Çinka, E., Bilici, R., & Hıdıroğlu, S. (2019). Bağımlı Kadınların Ruhsal, Ailesel ve Çevresel Sorunlarının İncelenmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, *5*(1),. https://doi.org/10.21798/kadem.2019153603

Üstünsoy, M. (2023). Bir Sosyal Sorun Olarak Yoksulluğun Sağlık Alanı Üzerindeki Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *7*(1), Article 1.

Wickramaratne, P. J., Yangchen, T., Lepow, L., Patra, B. G., Glicksburg, B., Talati, A., Adekkanattu, P., Ryu, E., Biernacka, J. M., Charney, A., Mann, J. J., Pathak, J., Olfson, M., & Weissman, M. M. (2022). Social connectedness as a determinant of mental health: A scoping review. *PLoS ONE*, *17*(10). https://doi.org/10.1371/journal.pone.0275004

Zuboff, S. (2021). *Gözetleme Kapitalizmi Çağı*. (T. Uzunçelebi. Çev.). Okuyan Us Yayın.